

Ա. Ի. ԴՈՐՈՒՈՏՈՎԱ

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ ԱՄԱՌԱՅԻՆ
ԼՈՒԾԵՐԻՑ

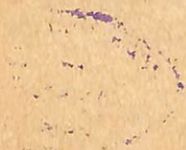
ՀԻՍՆ ՊԵՏՀՐԱՏ
ԹԵՐԵՎԱՆ

1938

1587

Դոբրոխորում

հնչյուն պաշտպանել յերևա-
նեքին մեղապիս լուսեքից 38ր.

Ա. Ի. ԴՈՐՐՈՒՈՏՈՎԱ

616.34-053.2

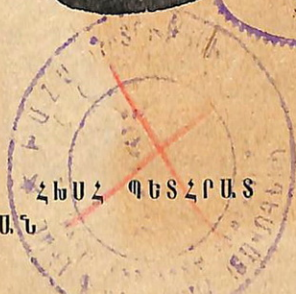
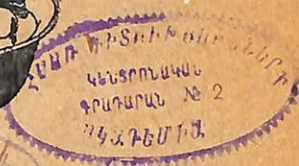
ՈՏՈՒԳԿԱՍ Է 1981 թ.

7

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ ԱՄ ԱՌԱՅԻՆ
ԼՈՒԾԵՐԻՑ

1587

A 4028

ՀԵՍՏ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

1938

Գրքույկի հեղինակը մատչելի ձևով շարադրում է
յերեկյաների լուծերով հիվանդանալու պատճառները
և մանրամասն ցուցումներ տալիս, թե ինչպես պետք
է պաշտպանել յերեխաներին հիվանդանալուց: Գըր-
քույկը գրված է մասսայական, առավելագույնս դյու-
շական ընթերցողի համար:

ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԼՈՒՅԵՐԻ ԴԵՄ—ՊԱՅՔԱՐ Ե
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ

Ցարական Ռուսաստանը մանուկների հիվանդացումների և մահացությունների տեսակետից գրավում էր առաջին տեղերից մեկն ամբողջ աշխարհում. 100 նորածնից ամեն տարի մեռնում էր մինչև 30 յերեխա, և նրանց մեծ մասը մեռնում էր ամառային լուծից: Խորհրդային իշխանությունը հսկայական հաջողությունների հասավ յերեխաների հիվանդացումների ու մահացությունների դեմ մղվող պայքարում. մանկական մահացությունները մեր յերկրում, նախապատերազմյան շրջանի համեմատությամբ, պակասել են համարյա յերկու անգամ: Մասնավորապես զգալիորեն իջել է նաև մահացությունն ամառային լուծից: Բայց և այնպես մենք չենք կարող բավարարվել արդեն ձեռք բերած հաջողություններով և պետք է պայքարենք յերեխաների մահացությունների հետագա իջեցման համար:

Սոցիալիզմի հաջող կառուցման հետևանքով մեր յերկրում անընդհատ բարելավվում է բնակչության նյութական-կենցաղային դրությունը, աճում է կուլտուրական մակարդակը և բարձրանում սանիտարական գրագիտությունը: Այս բոլորը բարենպաստ պայ-

մասններ են ստեղծում մեղ մոտ յերեսաների հիվանդացումների և մահացությունների հետագա իջեցման համար:

Մենք ունենք ծննդաբերության վիթխարի աճ: Խորհրդային Միության միլիոնավոր փոքրիկ քաղաքացիները պահանջում են ել ավելի մեծ ուշադրություն նրանց առողջության համար մղվող պայքարին, յերեսաների հիվանդացումներն ու մահացություններն իջեցնելու համար մղվող պայքարի հարցերին, այդ թվում նաև ամառային լուծերի դեմ մղվող պայքարին: Ինքնին հասկանալի չե, վոր ամառային լուծերի, վորպես յերեսաների մահացությունների գլխավոր պատճառներից մեկի դեմ մղվող ակտիվ պայքարը մտնում է մայրության ու մանկության պահպանության բոլոր հիմնարկների, այդ թվում նաև մսուրների պարտականությունների մեջ:

Արտքներն արգելելու վերաբերյալ կառավարության 1936 թ. հունիսի 27-ի վորոշումը նախատեսում է մսուրների ցանցի լայն տարածում:

Գյուղական վայրերում գոյություն ունեցող մսուրային մահճակալների ցանցը կոլխոզների ինչպես մըշտական, այնպես ել սեզոնային մսուրներում առ 1 հունվարի 1939 թ. պետք է կրկնապատկվի: մահճակալների թիվը մշտական մսուրներում պետք է ավելացվի 500 հազարով, իսկ սեզոնային մսուրներում՝ 4 միլիոնով:

Մսուրների քանակական աճի հետ միասին զուգընթացաբար պետք է անպայման բարձրանա նաև աշխատանքի վորակը մսուրներում: Այս անհրաժեշտ պայմանն է մանկական վարակիչ հիվանդությունների:

այդ թվում նաև ամառային լուծերի դեմ հաջողու-
թյամբ պայքարելու համար:

Մսուրային աշխատողները պետք է գիտակցեն ամառային լուծերի դեմ մղվող պայքարի վողջ կարևորությունը. նրանք պետք է իմանան, թե ինչ են ամառային լուծերը, ինչպիսի պայմաններում են նրանք առաջանում, ինչպես պետք է պայքարել նրանց դեմ և ինչպես կանխել նրանց տարածումը: Սակայն մենակ այդ դեռ բավական չէ: Պետք է այդ գիտելիքները վոչ միայն կիրառել մսուրներում յերեխաներին խնամելու ժամանակ, այլև պետք է այդ գիտելիքներն արմատացնել բնակչության լայն մասսաների մեջ, պետք է հասնել այն բանին, վոր յերեխաների համար վտանգավոր ամառային լուծերի դեմ պայքար մղվի և՛ մսուրներում, և՛ տանը՝ ընտանիքում: Միայն հմուտ և համառ պայքարի շնորհիվ մսուրները կկարողանան գործնականում ցույց տալ իսկական ոգնությունը մանուկ բնակչության հիվանդացումներն ու մահացություններն իջեցնելու գործում:

ԻՆՉ ԵՆ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԼՈՒԾԵՐԸ

Մանկական ամառային լուծերը լինում են յերեք տեսակի՝ հասարակ լուծ — դիսպեպսիա, ընդհանուր ծանր յերևույթներով լուծ — տոնիկ դիսպեպսիա (մանկական խոլերա) և արնալուծ դիզենտերիա: Յուրաքանչյուր հասարակ լուծ անբարենպաստ պայմաններում, հիվանդներին անկանոն խնամելու դեպքում կարող է վերածվել ծանր լուծի, վորը և կհասցնի յերեխայի որդանիցմի ընդհանուր թունավորման:

Հասարակ լուծ.— Մեծնից հաճախ հիվանդությունն սկսվում է առտիճանաբար, սակայն լինում են դեպքեր, յերբ լուծն սկսվում է միանգամից, յերեխան սկսում է հաճախ կեղտոտել: Առողջ յերեխան սովորաբար կեղտոտում է որական 1—2 անգամ, իսկ լուծերի ժամանակ՝ 10 և ավելի անգամ: Լուծերի ժամանակ փոխվում է նաև կղանքի տեսքը, կրծքով կերակրվող յերեխաների կղանքը լինում է դեղին գույնի, ունենում է թթվահոտ, քամվում է բարուրին՝ հազիվ թրջելով այն. կովի կաթով կերակրելու դեպքում կղանքը լինում է մի քիչ ավելի դուճատ ու պինդ:

Լուծերի ժամանակ կղանքի մեջ մի դեպքում շատ են լինում կանաչը և սպիտակ գնդիկները, մյուս դեպքում կղանքը լինում է փրփրավուն, կանաչ, ծանր դեպքերում՝ բոլորովին ջրիկ, կանաչավուն, փաթիլների խառնուրդով:

Լուծին միանում են զկռտոցներն ու փսխումները: Սկզբում փսխումը լինում է որական 1—2 անգամ: Հետագայում կարող է սաստկանալ և սկսվել ամեն անգամ ջուր կամ կաթ կուլ տալուց հետո: Այս ցույց է տալիս, վոր հասարակ լուծը դառնում է ծանր ցեւալի լուծ:

Լուծի և փսխումների սաստկանալու հետ փոխվում է յերեխայի ամբողջ տեսքը: Նրա դեմքը վարդագույնից դառնում է դորշ, հողազույն: Թմրիկ մարմնիկը չորանում է: Մաշկն աճուկներում հավաքվում է ծալքերով: Դիմադծերը սրվում են, աչքերը՝ խորն ընկնում, աչքերի շուրջը մուգ շրջանակներ գոյանում: Զեռքերն ու վտքերը սառն են: Զայնը խռպոտ կամ

անհնչուն. գաղտունը (родничок) խորն է ընկնում՝
 Յերեխան թուլանում է, թառամում և անտարբերորեն
 նայում հեռուները (նկ. 1): Շատ հաճախ յերեխան
 այդ դրության մեջ էլ մեռնում է:

Նկ. 1 Լուծից հյուծված յերեխա

Յերբ հիվանդությունը՝ ձգձգվում է, նրան միանում
 են մի շարք այլ բարդություններ. յերեխայի աչքերն
 սկսում են թարախոտել, այնուհետև լեղջրենու մա-
 կերեսին կարող են յերևան գալ փոքրիկ խոցեր, վո-
 ռոնք հետագայում, յերեխայի առողջանալու դեպքում
 դառնում են հատեր:

Մաշկի վրա, առանձնապես հաճախ գլխի և հետույ-
 քի վրա յերևան են գալիս հարուկներ, պառկելախո-
 ցեր ու թարախակույտեր: Վոչ սակավ միանում են
 թոքերի բորբոքումը և թարախահոսությունը ականջ-
 ներից: Այգլիսի յերեխային դժվար է փրկել: Առող-
 ջանալու դեպքում էլ յերեխան յերկար ամիսներ
 թույլ ու նվազ է մնում: Յերեխայի ուժերը վերականգ-
 նելու համար պահանջվում է շաբաթներով ու ամիս-
 ներով անխոնջ կերպով հոգ տանել նրա մասին:

Արնալուծ (դիզենտերիա).— Արնալուծի սկիզբը կա-

ըող և տարբեր լինել: Մի դեպքում նա հանկարծ և սկսվում, յերեխայի լիովին առողջ ժամանակ: Դեռ առավոտյան յերեխան ուրախ եր, լավ ուտում եր, բայց յերեկոյան ջերմաստիճանը բարձրանում և և կղանքի մեջ լորձ ու արյուն և յերևում: Ուրիշ դեպքերում լուծը դարգանում և դանդաղ—մի քանի օրվա ընթացքում: Այդ ձևով հիվանդանալու ժամանակ յերեխան դուրս և դնում յերբեմն օրական 30 և ավելի անգամ: Արտաքին տեսքով կղանքը միշտ ել, նույնիսկ միևնույն օրը, միատեսակ չի լինում. մեկ նա ամբողջապես բաղկացած և լորձից ու արյունից, մեկ հիշեցնում և գորտնկիթը. նրա մեջ մեծ քանակությամբ լորձ ու կանաչ կա: Յերբեմն կղանքի մեջ, բացի լորձից ու արյունից, նաև թարախ և յերևում: Կդումները շատ հաճախակի յեն, բայց քիչ: Ուրիշ դեպքերում բարուրի վրա մնում և միայն մուգ-շագանակագույն մի փոքրիկ բիծ:

Արնալուծի ժամանակ յերեխաների համար առանձնապես տանջալից և այն, վոր յերեխան մշտապես դուրս և տալիս, նրան «դեպի ներքև և ձգում»: Ավելի մեծ յերեխաները պատրաստ են ամբողջ օրը նստել պետքանոթի (горшок) վրա: Դուրս գնալու ցանկությունները հիվանդագին են: Յերեխան կուչ և գալիս ցավերից ու գոռում:

Հազվադեպ չէ, վոր այդ ցանկությունների ժամանակ լախորեն բացվում և սրբանը (հետանցք) և դուրս և պրծնում աղիքների ներքևի մասը—ուղիղ աղիքը:

Արնալուծը չափազանց ծանր վարակիչ հիվանդու-

թյունն եւ նա հաճախ մահւման եւ հասցնում յերեխային, կամ սաստիկ հյուծում նրան:

Այս հիվանդությունը չափազանց վարակիչ եւ կարող եւ փոխանցվել վոչ միայն յերեխայից յերեխային, այլեւ յերեխայից մեծահասակներին և, ընդհակառակը՝ մեծահասակից յերեխային:

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԼՈՒՄԵՐԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ՊԱՏՃԱՌԸ ՄԻԿՐՈԲՆԵՐՆ ԵՆ

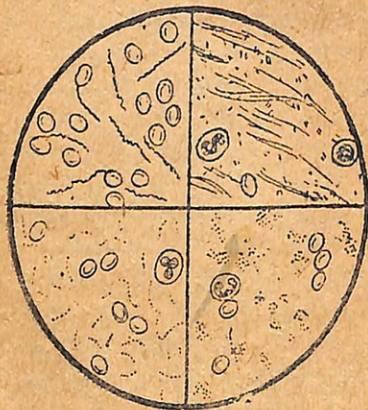
Մեր շուրջը՝ ողի, ջրի, հողի մեջ ապրում են հսկայական քանակությամբ չափազանց մանր ելակներ—միկրոբներ, վորոնք հասարակ աչքով անտեսանելի յեն: Միկրոբներին կարելի չե տեսնել միայն խոշորացնող ապակիներից շինված գործիքի—միկրոսկոպի (մանրադիտակի) միջոցով. հասարակ աչքով միկրոբները տեսանելի, նկատելի յեն լինում, յերբ նւրանք շատ են: Ահա, որինակ. յեթե մի մութ կամ տաք տեղ դնենք ջրի մեջ թրջած հացի կեղևը, ապա 1—2 որից հետո այդ կեղևը կծածկվի գորշ-կանաչագույն խավար փառով: Այդ բորբոսն եւ, այսինքն, միկրոբների մի ամբողջ կույտ, վորն առաջացել ե առանձին միկրոբներից, վորոնց մենք առանձին-առանձին չեյինք կարող տեսնել:

Ահա և մի ուրիշ որինակ.—տաք յեղանակին սենյակում թողած մսաջուրը (բուլյոն) սովորաբար մի որից հետո պղտորվում ե և նեխածահոտ ստանում: Սա ևս առաջ ե գալիս միկրոբների գործողությունից:

Յերբ միկրոբները սննդի հետ ընկնում են յերեխայի ստամոքսն ու աղիքները, այնտեղ նրանք բազմանում են և լուծ առաջացնում:

Գոյութիւնն ունեն զանազան տեսակի միկրոօրգանիսներ (նկ. 2):

Ծծկեր յերեխաների համար չափազանց վտանգավոր են աղիքային միկրոօրգանիսներ: Այս միկրոօրգանիսներն ապրում են մարդկանց և կենդանիների աղիքների ստորին մասերում և միլիարդներով դուրս են գցվում կղանքի հետ: Աղիքային միկրոօրգանիսները գտնվում են ամեն տեղ, ուր կարող են տարվել կղանքի թեկուզ ամենաանշան մասնիկները: Առանձնապէս վտանգավոր են լուծով հիվանդ մարդկանց աղիքային միկրոօրգանիսները:

Նկ. 2. Վարակիչ հիվանդութիւնների միկրոօրգանիսները

ԱՂԻՔԱՅԻՆ ՄԻԿՐՈՐԵՆՆԵՐՆ ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԸՆԿՆՈՒՄ ՅԵՐԵՆԱՅԻ ԱՂԻՔՆԵՐԻ ՄԵՋ

Ամենից հաճախ աղիքային միկրոօրգանիսներով կեղտոտվում է կաթը՝ կթեղու ժամանակ:

Դոմը վատ պահելու դեպքում կովի կուրծն ու
պոչը կեղտոտվում են աղիքային միկրոօրգանիզմով: Մաք-
րասեր կթողը կթելուց առաջ յեռացրած սառը ջրով
ուշադրութեամբ լվանում ե կովի կուրծն ու պտուկ-
ները: Իսկ յեթե այդ չի արվում, ապա կովի կեղտոտ
պոչից, վոր սովորաբար շարժում ե նա կթելու ժա-
մանակ, և կրծից աղիքային միկրոօրգանիզմ ընկնում
են կաթի մեջ: Այդպիսով կովի կաթը հենց կթելու
ժամանակ կարող ե կեղտոտվել աղիքային միկրոօր-
գանիզմով: Դրանից հետո միկրոօրգանիզմ կեղտոտված՝ նոր
կթած կաթը, տաք տեղ ղնելու դեպքում, միկրոօրգան-
ի քանակը նրա մեջ արագորեն մեծանում ե:

Յեթե կաթն առանց յեռացնելու տան յերեխային,
այդ միկրոօրգանիզմը կընկնեն յերեխայի աղիքները:

Կաթը յեռացնելուց միկրոօրգանիզմն սպանվում են, դրա
համար ել յեռացրած կաթն այդ տեսակետից անվը-
տանդ ե, յեթե միայն յեռացնելուց հետո նա նորից
չի կեղտոտվում միկրոօրգանիզմով:

Հազվադեպ չե, վոր յեռացրած կաթը միկրոօրգանիզմ
կեղտոտվում ե ճանճերի միջոցով: Ճանճերը նստում
են գոմաղբի վրա, լինում են արտաքնոցներում, կեղ-
տոտ ջրերի ու աղբի հորերում և միկրոօրգանիզմ կեղ-
տոտում իրենց թաթիկներն ու կնճիթը. դրանից հետո
նրանք նստում են մթերքների վրա, կաթի վրա և
նրանց կեղտոտում այդ միկրոօրգանիզմով:

Յեթե ճանճերը նստում են ամանների վրա—բա-
ժակի, պնակի, գդալի և այլն, նրանց ևս նրանք կեղ-
տոտում են վարակիչ հիվանդությունների միկրոօրգան-
իզմով: Այսպես են ճանճերը փոխանցում զանազան վա-
րակիչ հիվանդությունները, այդ թվում նաև ամա-
ռային լուծերը:

Բացի կեղտոտված կաթից, յերեխաներն աղիքային՝ միկրոբներով կարող են վարակվել նաև ջրի միջոցով։

Հաճախ ջուրը սենյակում թողնում են բաց դուշլերի մեջ։ Բաց դուշլերում պահվող ջրի մեջ ճանճեր են ընկնում։ Հաճախ դուշլի մեջ վորեւե բան է ընկնում՝ գավաթ, շերեփ կամ մի այլ բան, վորը հանում են կեղտոտ ձեռքերով։ Բավական է այդպիսի ջրով լվանալ ծծակը, ամանը կամ յերեխայի յերեսը, միկրոբները կընկնեն յերեխայի բերանը, իսկ այնտեղից՝ նրա աղիքները։

Միկրոբները շատ արագ են բազմանում, մեկ միկրոբից կարճ ժամանակամիջոցում ստացվում են միլիարդավոր միկրոբներ։

Ե՛լ ավելի մեծ վտանգ է սպառնում յերեխային, չերբ նա սողում է հատակին, վորտեղից կեղտոտ վտանքով անցնում են մարդիկ ու կենդանիները։ Կենդանիները, վոչ հազվադեպ, իրենց հետևից հատակի վրա կղանք են թողնում։

Կեղտը, վորի մեջ միշտ ել հսկայական քանակությամբ միկրոբներ են լինում, կարող է ընկնել յերեխայի աղիքները, վորովհետև յերեխան սովորաբար դեպի բերանն է տանում հատակից բարձրացրած՝ կեղտոտված առարկաները։

Միկրոբները կարող են յերեխայի բերանն անցնել նաև նրան խնամող մոր, քրոջ կամ դայակի ձեռքերի միջոցով, չերբ նրանք փոխելով հիվանդ յերեխայի կեղտոտ բարուրը և դրանից հետո ձեռքերը չլվանալով՝ կերակրում են առողջ յերեխայի, բարուրում են, ծծակ են տալիս կամ լողացնում նրան։

Յեթե լուծերն առաջանում են մոուրներում վոր-

տեղ վատ ե դրված յերեխաների խնամքը, և վորտեղ
չեն պահպանվում սանիտարական կանոնները, այն
ժամանակ մեկ լուծով հիվանդանալուն հետևում են մի
արք ուրիշ լուծային հիվանդություններ—առողջ յե-
րեխաները վարակվում են լուծով հիվանդ յերեխա-
ներից:

ՅՐԵՆԱՆԵՐԻՆ ՎԱՏ ԽՆԱՄԵԼԸ ՅԵՎ ԱՆԿԱՆՈՆ
ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ ՆՊԱՍՏՈՒՄ ԵՆ ԼՈՒԾԱՅԻՆ
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆԸ

Վորպեսզի յերեխան կանոնավոր աճի ու զարգանա,
նա պետք ե կանոնավոր սնվի: Կանոնավոր սնվել՝
նշանակում ե իր ժամանակին ստանալ հարկավոր քա-
նակությամբ անհրաժեշտ սնունդը: Բացի դրանից,
անհրաժեշտ ե, վոր կերածը լավ մարսվի ստամոք-
սում ու աղիքների մեջ: Կերակուրն ստամոքսում և
աղիքներում մարսվում ե հատուկ մարսողական նյու-
թերի միջոցով, վորոնք արտադրվում են մարսողա-
կան որգանների կողմից: Մարսված սնունդը ներս ե
ծծվում արյան մեջ և ծառայում մարմնի աճի և որ-
գանների աշխատանքի համար:

Կերածը կարող ե կանոնավոր մարսվել միայն այն
դեպքում, յերբ նա իր քանակով ու վորակով համա-
պատասխանում ե փոքրիկ յերեխայի մարսողական
որգանների տարիքային առանձնահատկություննե-
րին:

Ծծկեր յերեխաներն ամենից լավ մարսում են մոր
կաթը, իսկ վատ՝ կովի կաթը, իսկ ավելի վատ՝ հացը
և միսը: Վատ մարսվող սնունդը կարող ե ինքնին

լուծ առաջացնել, Բացի դրանից, դժվարամարս կերակուրն աղիքների մեջ բարենպաստ պայմաններ եստեղծում նրա մեջ ընկած միկրոբների բազմաճառակ համար:

Ահա թե ինչո՞ւ առանձնապես կարևոր է, վոր փոքրիկ յերեխաների սնուցումը դեկավարի բժշկը, և վոր յերեխաներն առաջին հերթին ապահովված լինեն անհրաժեշտ մթերքներով:

Մարդու որգանիզմի մեջ որգանների մի մասի աշխատանքը սերտորեն կապված է մյուս որգանների աշխատանքի հետ և որգաններից վորևէ մեկի հիվանդանալը կամ վնասվելն անդրադառնում է ամբողջ որգանիզմի վրա: Փոքրիկ յերեխան առանձնապես զգայուն է դեպի արտաքին ազդեցությունները: Յեթե նա յերկար ժամանակ պառկած է թաց ու սառը բարուրի մեջ, ապա դրանից տուժում է վոչ միայն նրա մաշկը, այլև ամբողջ որգանիզմը՝ խանգարվում է արյան շրջանառությունը, անկանոն է կատարվում տաքության բաշխումն որգանիզմում, իջնում է վարակիչ հիվանդությունների միկրոբների նկատմամբ որգանիզմի ունեցած դիմադրողականությունը: Թուլանում է ամբողջ որգանիզմի աշխատանքը, այդ թվում նաև մարսողական որգաններինը: Կերակուրը, վորը մինչև այդ յերեխան լավ տանում էր, կարող է նրա մոտ լուծալին հիվանդություն առաջ բերել: Յերեխայի մարմինը շատ տաքացնելու դեպքում ևս հաճախ առաջ են գալիս ստամոքսաղիքային խանգարումներ:

Այդպես շատ տաքանալը կարող է առաջանալ յերեխային չափից դուրս փաթաթելուց, ծանր ոգով

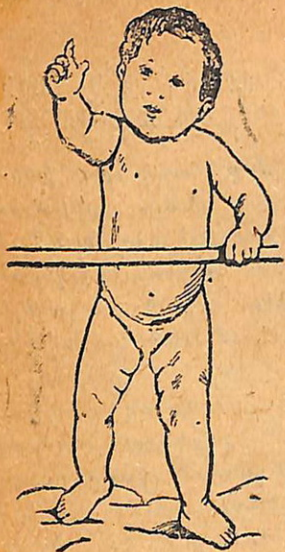
սենյակում կամ թե արևի այրող ճառագայթների տակ
մնալուց:

ԱՅՆ ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԸ, ՎՈՐՈՆՔ ԿԵՐԱԿՐՎՈՒՄ ԵՆ ԿՈՎԻ
ԿԱԹՈՎ, ԱՎԵԼԻ ՀԱՃԱԽ ԵՆ ՀԻՎԱՆԳԱՆՈՒՄ ԼՈՒԾՈՎ

Կոնսուլտացիայում բժիշկները հատկապես խոր-
հուրդ են տալիս մայրերին, վոր նրանք յերեխանե-
րին կրճքով կերակրեն և կրճքից չկտրեն գարնան կամ
ամռան ամիսներին, վորովհետև արհեստական կերա-
կըրման ժամանակ յերեխաներն զգալիորեն ավելի
շատ են հիվանդանում և մեռնում, քան կրճքով կե-
րակրելու ժամանակ:

Այդ կատարվում է յերկու պատճառով: Առաջին՝
կրճքով կերակրելու դեպքում յերեխան ավելի ամրա-
կաղմ ու առողջ է աճում: Մայրական կաթը լավա-
զույն սնունդն է ծծկեր յերեխայի համար: Նա հեշ-
տությամբ է մարսվում և ներծծվում: Կովի կաթը
դժվարությամբ է մարսվում: Կովի կաթի մարսելը
մեծ ու դժվար աշխատանք է ծծկեր յերեխայի ստա-
մոքսի ու աղիքների համար: Յերկրորդ՝ կենդանիսե-
րի (այծի, վոչխարի, կովի) կաթը շատ հեշտությամբ
է կեղտոտվում միկրոբներով: Կրճքով կերակրելու
դեպքում միկրոբները կարող են կերակրելիս յերե-
խայի բերանն ընկնել միայն այն դեպքում, յերբ
մայրը կերակրելուց առաջ ձեռքերն ու կուրծքը լվա-
նում է վոչ բավականին մաքուր ջրով:

Վորքան թույլ է յերեխան, այնքան ավելի վտան-
գավոր են նրա համար միկրոբները և այնքան ավելի
հեշտ է հիվանդանում նա լուծով:

Կրժքով կերակրելու
դեպքում յերեխան ա-
վելի ամրակազմ եւ և դի-
մացկուն (նկ. 3): Յեթե
միկրորներն ընկնում ել
են նրա ստամոքսն ու
աղիքները, նրանք այն-
պիսի փասակար ազդե-
ցություն չեն ցուլց տա-
լիս, ինչպես արհեստա-
կան կերակրման ժամա-
նակ. այդ պատճառով
կրժքի կաթը պաշտպա-
նում ե յերեխային վոչ
միայն լուծերից, այլև
ուրիշ հիվանդություն-
ներից:

Նկ. 3. Կրժքով կերակրած
առողջ յերեխան

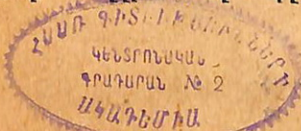
ԱՄԱՌԸ ՅԵՐԵՆԱՆԵՐՆ ԱՎԵԼԻ ՀԱՃԱԽ ԵՆ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՒՄ ԼՈՒԾՈՎ

Միկրորները կարող են աճել ու բազմանալ միայն
տաքության մեջ: Տաքության և նրանց համար հա-
մապատասխան պայմաններում յուրաքանչյուր մեկ
միկրոր արագորեն բազմանում եւ և վերածվում միկ-
րորների մասսայի: Յեթե տաք յեղանակին մոտջուրը
և կաթը փչանում են մեկ ուրից հետո, ապա շոգ յե-
ղանակին այդ բանը կատարվում ե մի քանի ժամվա

ընթացքում. դրա համար ել ամառվա շոգն այդպես
վտանգավոր ե փոքրիկ յերեխաների համար:

Բացի դրանից, ամռանը, փոշու և ճանճերի շնոր-
հիվ, միկրոբները հեշտությամբ են ընկնում սննդի
մեջ:

Մեծ նշանակություն ունի այն հանգամանքը, վոր
յերեխայի որգանիզմը թուլանում ե շոգին: Շոգը
թուլացնում ե նաև չափահաս մարդուն: Յերեխան
ափահասից ավելի սաստիկ ե տանջվում շոգից ու
տոթից: Փողոցում շոգ ե, արևն այրում ե, յերեխան
յերկար ժամանակ մնում ե տոթ սենյակում: Պաշտ-
պանելով յերեխային ճանճերից, վորոնք մտնում են
նրա քիթը, բերանը, ականջները՝ մայրը հաճախ դը-
նում ե նրան որորոցը կամ ձոճը և ծածկում առա-
գաստով (մփեղարգել, մրչագդամա): Յերեխան առա-
գաստի տակ ել ավելի յե խեղդվում շոգից, նա պառ-
կած ե՝ քրտինքից ամբողջապես թրջված, գունատ,
թառամած, թուլացած: Քրտինքի հետ յերեխան շատ
ջուր ե կորցնում, վորն անհրաժեշտ ե նրա որգա-
նիզմի համար: Զրի զգալի կորստից յերեխան նի-
հարում ե ու թուլանում: Մենք լավ գիտենք, թե
վորքան մեծ ե խմելու պահանջն ամառ ժամանակ:
Աշխատանքի մեկնելով դաշտ՝ գյուղացիները միշտ ել
ջրի կամ այլ խմելիքի պաշար են վերցնում իրենց
հետ: Փոքրիկ յերեխան շատ ե շարժվում, կյանքի
առաջին ամիսներին նա համարյա անընդհատ շար-
ժում ե վտտքերն ու ձեռքերը, առաջին տարվա վեր-
ջին նա սողում ե (չոչ ե անում—չորեքթաթ գնում),
վտտքի լե կանգնում, վազում ե այլն: Այդ բանը
պետք ե հաշվի առնել և հիշել, վոր յերեխան, ինչ-

պէս և չափահասը, շատ ե շարժվում և ամառ ժամանակ խմելու մեծ կարիք ունի: Դրա համար անհրաժեշտ ե, բացի կաթից, յերեխային տալ չեռացրած սառը ջուր: Յերեխան առանց խմելու դառնում ե թույլ, թառամած և նրա համար վտանգավոր միկրոբների հանդեպ պակաս դիմացկուն:

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԸՆԹԱՆՈՒՄ ԼՈՒԾԵՐԸ ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՄՈՏ

Վոչ բոլոր յերեխաների մոտ ե ամառային լուծը միատեսակ սկսվում և վոչ բոլորի մոտ միատեսակ ընթանում: Հիվանդության ընթացքը կախած ե տարբեր պայմաններից:

Տաքիքից: Խնչքան փոքր ե յերեխան, այնքան ավելի ծանր ե ընթանում նրա մոտ լուծը, այնքան ավելի վտանգավոր ե լուծը նրա կյանքի համար, այնքան ավելի դանդաղ ե կազդուրվում յերեխան:

Յերեխայի առողջության վիճակից: Յեթե յերեխան լուծից առաջ հիվանդացել ե վորեւ ուրիշ հիվանդությամբ, որինակ՝ գրիպով, կարմրուկով, ուխիտով, ապա լուծը նրա մոտ հաճախ շատ ծանր ե ընթանում և կարող ե արագ կերպով մահվան հասցնել:

Խնամքից: Յեթե լուծով հիվանդ յերեխան պառկած ե ծանր ոգով, կեղտոտ սենյակում, յեթե նրան անհանգստացնում են փայտոջիւնները, ճանճերն ու այլ միջատներ, յեթե նրան քիչ են տալիս խմելու, նա կարող ե շատ շուտ մահանալ:

Սննդից: Կրծքի կաթը լավագույն դեղն ե լուծի դեմ:

Պայքար ամառային լուծերի դեմ պետք է տարվի յերկու տեսակի միջոցներով, պետք է հոգալ յերեխային կանոնավոր սնելու մասին, նրան լավ խնամելու մասին, դրանով մենք կհասնենք մանկական որդանիզմի մեծ դիմացկունությանը միկրոբների նկատմամբ: Դրա հետ միասին պետք է պաշտպանել յերեխային՝ միկրոբները նրա որդանիզմի մեջ մտնելուց:

Կարճից արդյոք յերեխան ամրակազմ ու առողջ աճել, յեթե նա ծնված որից անկանոն է կերակրվում, յեթե նամեծանում է ծանր ոգուժ, շնչելով չողափոխած սենյակի փչացած ոդր: Յերեխան չի կարող ամրակազմ ու առողջ աճել, յեթե մայրը լավ չի խնամում նրան, յեթե զրոսանքի չի հանում նրան մաքուր ոգուժ, վորն այնքան անհրաժեշտ է յերեխայի համար:

Վատ խնամքը, անբավարար արևն ու վոչ մաքուր ոդր հասցնում են այն քանին, վոր յերեխան նվաղ ու գունատ է աճում, հեշտությամբ հիվանդանում զանազան հիվանդություններով, այդ թվում նաեւ լուծերով:

Խնչպես կարելի յի հաջող պայքար տանել կեղտի ու ճանճերի վարակը տեղափոխողների դեմ, յեթե սենյակին շատ մոտ է անասնաբակը, վորտեղ շատ գոճաղը կա: Գոմաղբը բարեհաջող տեղ է ճանճերի դուրս գալու համար, իսկ ճանճերը, ինչպես մենք գիտենք, իրենց թաթիկներով բազմաթիվ միկրոբներ են տեղափոխում դեպի բնակարանները, կեղտոտում սնունդն ու խմելիքը:

Կոլտնտեսություններն անհրաժեշտ պայմաններ են

ստեղծում լայն սանիտարական-առողջապահական միջոցներ կիրառելու համար: Այդ պայմանները չկային մենատեսուցություններում: Կոլտեսուցություններում ստեղծվում է նոր, առողջ կենցաղ: Կոլտեսուցություններում կատարվում է առողջ, լուսավոր բնակարանների, մսուրների, հասարակական ճաշարանների, բաղանիքների ու լվացքատների հսկայական շինարարություն: Կոլտեսուցությունները հնարավորություն ունեն կանոնավոր պայքար կազմակերպելու ճանճերի դեմ՝ լավ անասնաբույժներ, փակ աղբահորեր, գոմաղբարաններ սարքելու միջոցով, կոլտեսուցությունները կարող են իր ժամանակին հեռացնել գոմաղբը: Յեվ, վերջապես, միայն կոլտեսուցությունները կարող են յերեխային հատկացնել ընդարձակ, լուսավոր շենքեր, ապահովելով կոլտեսուցչին մսուրներում կանոնավոր սնունդը, խնամքը և յերեխաների դաստիարակությունը: Յեթե մանկամսուրները լավ են աշխատում, նրանք հանդիսանում են մանկան առողջության դարբնոցները, առողջ պայմաններ են ստեղծում յերեխայի համար հենց մսուրներում, դրա հետ միաժամանակ սանիտարական-կուլտուրական և լուսավորական լայն աշխատանքներ են տանում կոլտեսուցականների ու կոլտեսուցչիների լայն մասսաների մեջ: Յուրաքանչյուր կոլտեսուցություն պետք է կազմակերպի իր մսուրը:

Միայն կոլտեսուցություններում կան բոլոր հնարավորությունները, աշխատանքի ու կենցաղի պայմանները, հաջողությամբ առողջացնելու, վարակիչ հիվանդությունների դեմ գլուղական վայրերում հաջողությամբ պայքարելու համար:

ՄՍՈՒՐՆԵՐՆ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԼՈՒԾԵՐԻ ԴԵՄ ՄՂՎՈՂ
ՊԱՅՔԱՐՈՒՄ

Մենք արդեն ցույց ենք տվել, Վոր կրծքով կերակրելու դեպքում յերեխաներն ավելի քիչ են հիվանդանում ամառային լուծով. դրա համար, առաջին և հիմնական պահանջը՝ լուծերի դեմ մղվող պայքարում յերեխաներին մայրական կրծքի կաթով ապահովելն է։ Յերեխան չպետք է զրկվի կրծքի կաթից նրա համար, Վոր մայրն աշխատում է դաշտում։ Ծնվել յերեխաները, Վորոնք զրկված են մայրական կաթից և թողնված տանը՝ մանկահասակ դպակներին և անաշխատունակ պառամներին խնամքին, կարող են հեշտությամբ հիվանդանալ ամառային լուծերով։ Բացի դրանից, անթույլատրելի է նաև այն, Վոր կոլտընտեսուհին չմասնակցի դարնանացանի, քաղհանի և բերքահավաքի կամպանիաներին նրա համար, Վորովհետև ծնվել յերեխա ունի։ Կոլտնտեսութունները հնարավորութուն ունեն յերեխաներին մայրական կաթով ապահովելու (կրծքով կերակրելու), առանց վնասելու իրենց տնտեսական շահերին։ Յեթե կոլտնտեսության մեջ կա թեկուզ 8—10 ծնվել յերեխա, անհրաժեշտ է նրանց համար մոր աշխատանքի տեղում դաշտային շարժական մսուր կազմակերպել։ Դաշտային շարժական մսուրների կազմակերպումն առաջին և հիմնական խնդիրն է ամառային լուծերի դեմ պայքարելու գործում։ Իսկ յեթե կոլտնտեսության մեջ աշխատող մայրերի ծնվել յերեխաները քիչ են՝ 3—4 հոգի, և դաշտային մսուրներ կազմակերպելն՝ աննպատակահարմար է, պետք է այնպես անել,

վոր մայրերն աշխատեն սովորական մսուրներին մոտ
և կարողանան կրծքով կերակրել իրենց յերեխանե-
րին:

Ամառային լուծերի դեմ պայքարելու կարևոր միջոցը
մսուրներում յերեխաների սնունդը կանոնավոր կազ-
մակերպելն է՝ մտցնելով այնտեղ լավ պատրաստված
սնունդ, վորը պետք է ընտրված լինի յերեխայի հա-
սակին համապատասխան և միկրոբներով աղտոտված
չպետք է լինի: Հատուկ ուշադրություն պետք է
դարձնել կաթի վրա: Վոչ մի դեպքում չի կարելի
յերեխաներին հում կաթ խմեցնել: Կաթը վոչ միայն
պետք է յեռացնել, այլև յեռացրած կաթը պետք է
պահել սառը տեղում և լավ փակվող կափարիչ ունե-
ցող ամանի մեջ, վորպեսզի կաթը չաղտոտվի: Ամե-
նից լավ է կաթը յեռացնել ուղղակի շշերի մեջ և այդ
շշերով ել պահել սառը տեղ: Այդ դեպքում կարիք
չի լինի բաժանելուց առաջ կաթը դատարկել, քանի վոր
դրանից կաթը կարող է աղտոտվել: Յերեխաներին
պետք է կերակրել վորոշ ժամերի, ամբողջ որվա
ընթացքում, մի կերակրումից մինչև մյուս կերակրու-
մը յերեխաներին պետք է տալ յեռացրած սառը ջուր:
Հում բանջարեղենն ու մրգերը պետք է լավ լվանալ
յեռացրած ջրով և տալ նրանց վորոշված ժամերի, կե-
րակրելուց անմիջապես հետո:

Մսուրները պետք է ապահովեն յերեխաների լրիվ
սնունդն ամբողջ որվա համար:

Յերեխայի մարմինը չափազանց տաքացնելը թու-
լացնում է նրան, դրա համար մսուրները չպետք է
թույլ տան չափից ավելի տաքացնել: Տոթ սենյա-
կում ավելի հեշտ է չափից ավելի տաքացնել յերե-

խային, քան բաց ողում, դրա համար յերեխաներն
ամառ ժամանակ ամբողջ որը պետք է անցկացնեն
բաց ողում, ծառերի ստվերի տակ, իսկ յեթե մո-
տակայքում ալգի չկա՝ ծածկի տակ։ Շոգ ժամանակ
անհրաժեշտ է գոնե որակյան մեկ անգամ յերեխայի
վրա դու ջուր լցնել (ջուրը պետք է լինի նոր կթած
կաթի ջերմության)։ Դրա համար պետք է դուշեր
սարքել, իսկ վոր-
տեղ այդ դժվար
է անել, պետք է
յերեխաների վրա
ջուրը լցնել ցնցու-
ղով կամ սափորով
(նկ. 4)։

Զի կարելի չերե-
խային շատ տաք
հագցնել, պետք է
հագցնել բաց գոլյ-
նի ազատ հագուստ։
Ավելի լավ է փոք-
րիկ յերեխաներին
թողնել միայն շա-
պիկով, իսկ մի քիչ
մեծերին՝ միայն
վարտիքով։

Նկ. 4. Յերեխայի վրա ցնցուղով ջուր
լցնելը

ՅԵՐԵԽԱՅԻ ԼԱՎ ԽՆԱՄՔԸ ՄԵԾ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒ ՈՒՆԻ
ԱՄՍՈՒԱՅԻՆ ԼՈՒԾԵՐԻ ԴԵՄ ՄՂՎՈՂ ՊԱՅՔԱՐՈՒՄ

Ամեն տեղ պետք է մաքրություն պահպանել։ Յե-
րեխային շրջապատողները և ինքը՝ յերեխան պետք է

մաքուր լինեն: Յուրաքանչյուր յերեխա պետք է ուտի առանձին մաքուր ամանից: Անհրաժեշտ է ամանը լվանալ յեռման ջրով ու պահել փակ պահարանում, վորպեսզի չփոշոտվի և վրան ճանճեր չնստեն: Հատկապես խնամքով պետք է լվանալ փոքրիկ յերեխաների ծծակներն ու փոքրիկ շները:

Մսուրներում աշխատողների և յերեխաների ձեռքերն անպայման պետք է լվանալ ուտելուց առաջ:

Կեղտոտված ու թրջված շորերը (բարուրը) պետք է հավաքել առանձին, լավ փակած բաքերի մեջ ուտալ լվանալու և վոչ թե չորացնել:

Անհրաժեշտ է համառ կերպով պայքարել ճանճերի դեմ: Մսուրի բակը պետք է մաքուր պահվի: Կեղտոտ ջրերի և աղբի հորերը պետք է լավ ծածկել կափարիչով: Արտաքնոցներում ամեն որ պետք է կիր, մոխիր կամ հող ցանել: Շենքի լուսամուտներին պետք է դնել բարակ ցանցալարով կամ մառլայով պատած փեղկեր: Յերեխաների ուտելուց հետո անհրաժեշտ է խնամքով հավաքել փշրանքներն ու սենյակը մաքրել:

Բացի այս ընդհանուր սանիտարական-հիգիենիկ կանոնները կատարելուց, յուրաքանչյուր մսուրային աշխատող պետք է ուշադրությամբ հետևի յուրաքանչյուր յերեխայի առողջության վիճակին: Առանձին ուշադրությամբ պետք է հետևել այն թույլ յերեխաների առողջությանը, վորոնք հիվանդացել են մոտանցյալում. նրանց պետք է առանձնացնել հատուկ ուշադիր խնամքի համար:

Յուրաքանչյուր զկուտոց, յուրաքանչյուր փախում, յուրաքանչյուր լուծային կղում իր ժամանակին պետք

ե նկատի մտուրում աշխատող քույրը: Լուծ ունեցող
յերեխային անհրաժեշտ ե իսկույն ևեթ առանձնաց-
նել առողջ յերեխաներից. դրա համար, մինչև բժշկի
գալը, նրան պետք ե տեղավորել առանձին սենյա-
կում (մեկուսարան) և պառկեցնել անկողնում: Յու-
րաքանչյուր մտուրում պետք ե անպայման առանձ-
նացվի այդպիսի մեկուսարան:

ՏԱՆՆ ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ՊԱՇՏՊԱՆՆԵԼ ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ ԼՈՒԾԻՑ

Մտուրների բոլոր նվաճումները, յերեխայի ամբողջ
բարեկեցությունը կարող են ի չիք դառնալ, յեթե մայ-
րը տուն տանելով յերեխային՝ չկատարի այն բոլոր
կանոններն ու նախազգուշացումները, վորոնք ան-
հրաժեշտ են յերեխային լուծից պաշտպանելու հա-
մար:

Մտուրում աշխատողները պարտավոր են մայրերին
տալ դրա համար անհրաժեշտ բոլոր խրատներն ու
հրահանգները և հետևել, վոր իրենց տված բոլոր ցու-
ցումները կատարվեն:

Բոլոր տարրական սանիտարական-առողջապահա-
կան միջոցները, վորոնք կարող են և պետք ե կի-
րառվեն հենց իրենց՝ աշխատավորների կողմից, կոչ-
վում են սանիտարական միջոցառում: Սանիտարական
միջոցառումն անհրաժեշտ ե կիրառել կենցաղում և աշ-
խատանքի մեջ: Սանիտարական միջոցառումը մայրերի
համար՝ յերեխայի լուծերը կանխելու նկատմամբ՝ կլինի
հետևյալը.

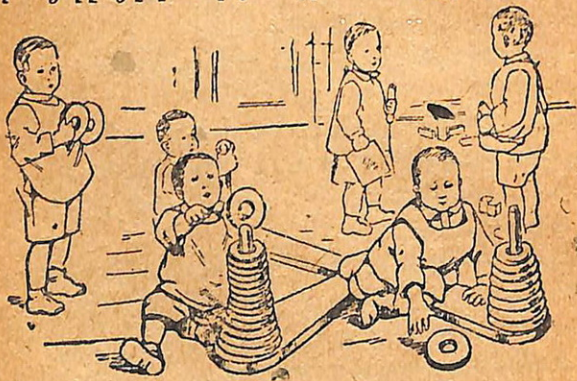
1. Յերեխային միշտ պետք ե մոտենալ մաքուր

հագուստով և լվացած ձեռքերով, ձեռքերի վրա, հատկապես յեղունդների տակ, կարող են վարակիչ հիվանդությունների միկրոբներ լինել:

2. Ծծկեր յերեխաներին, բացի կրծքի կաթից, առանց բժշկի խորհրդի վոչինչ չտալ տանը:

3. Մսուրներից ստացած լրացուցիչ սնունդը պետք է պահել սառը տեղ և այն ամանի մեջ, վորով բաց է թողնված մսուրից: Լրացուցիչ սնունդն ուրիշ, մանավանդ վոչ բավականաչափ մաքուր ամանի մեջ լցնելիս, կարող են նրա մեջ վարակիչ հիվանդությունների միկրոբներ ընկնել:

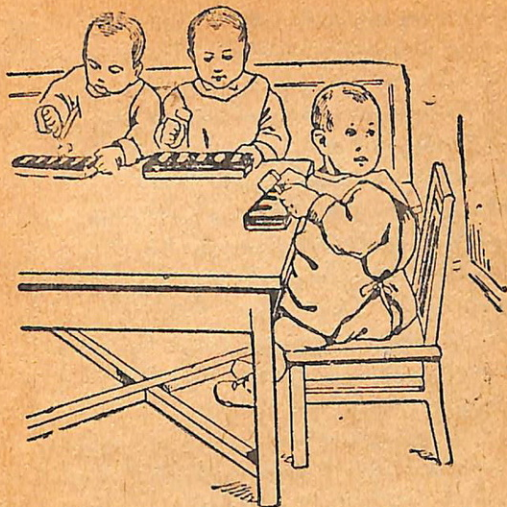
4. Անհրաժեշտ է, վոր յերեխաները լվացվեն կամ նրանց լվացվել տալ յեռացրած սառը ջրով:

Նկ. 5. Երեխաները մսուրում

5. Անթույլատրելի է յերեխային տալ այնպիսի խաղալիքներ, վոր անկարելի է լվանալ:

6. Խաղալիքը յերեխային տալուց առաջ պետք է լվանալ յեռացրած ջրով:

Նկ. 6. Յերեխաները մսուրում

7. Յեթե յերեխան խաղալիքը դցում ե գետին՝ կամ հատակին, պետք ե նորից լվանալ:

8. Ամանը, գդալը, ծծակը, կեղծ ծծակը ճանճերից պաշտպանելու համար պետք ե պահել մաքուր սրբիչի մեջ փաթաթած և ամեն անգամ գործածելուց առաջ յեռացնել կամ յեռման ջուր լցնել վրան:

9. Հացի կամ այլ ուտելիքի բոլոր փշրանքները սեղանի, նստարանի և հատակի վրայից պետք ե ուղադրությամբ մաքրել հենց ուտելուց անմիջապես հետո:

10. Յերեխային չպետք ե փաթաթել Տաք յեղանակին կարելի չե հագցնել միայն շապիկ կամ նույն-

նիակ թողնել մերկ, մի շոր անցկացնելով վոտքերի արանքը: Այդպիսի թեթև հագուստը պաշտպանում է յերեխային չափազանց տաքանալուց:

11. Յերեխային պետք է ամբողջ որը բաց ոդում պահել, ծածկելով մոեղարգելով (ПОЛОГ)՝ ճանճերից ու մոծակներից պաշտպանելու համար:

12. Անհրաժեշտ է գիշերները բաց թողնել սենյակի լուսամուտը կամ գոնե ոդանցքը:

13. Թույլ չտալ, վոր յերեխաները սողան կեղտոտ հատակին:

14. Շոգ ժամանակ յերեխային պետք է հաճախ խմեցնել՝ գդալով յեփած սառը ջուր տալ առանց շաքարի:

15. Յերեխային պետք է ամեն որ լողացնել:

Վորպեսզի այս հասարակ կանոնները դառնան աճառային լուծերի դեմ պայքարելու իսկական միջոցներ, պետք է հասնել այն բանին, վոր վոչ միայն մայրերը, այլև բոլոր կոլտնտեսականներն ու կոլտնտեսուհիները լավ յուրացնեն այս կանոնները և կատարեն: Դրա համար մսուրները պետք է ամենուրյա սանիտարական-լուսավորական աշխատանքներ տանեն կոլտնտեսության բնակչության հետ, բացառությունն այս կանոնների իմաստն ու նշանակությունը և ցույց տան, թե ինչպես պետք է դրանք կիրառել կյանքում:

ԼՈՒԾՈՎ, ՀԻՎԱՆԴԱՅԱԾ ՅԵՐԵՆԱՅԻՆ ՅՈՒՅՅ ՏՐՎՈՂ
ԱՌԱՋԻՆ ՈԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հին գյուղական կենցաղում, յերբ յերեխան հիվանդանում էր լուծով, սպասում էին՝ գուցե վաղը թե-

թեանա», հետո սկսում ելին յերեխային ըստ իրենց բուժել, հաճախ տանում ելին յեկեղեցի «հաղորդելու», և յերբ յերեխան հաղիվհաղ վողջ եր, նոր միայն ցուլց ելին տալիս բժշկին:

Մեռնող յերեխային, վորը թունավորված է միկրոբային և այլ թույներով, վորոնք զարգանում են նրա հիվանդ որգանիզմում, ամենալավ բժշկն անգամ դժվարությամբ կփրկի: Հիվանդութունը պես է բթբեկել խելացիորեն հենց սկզբից, հիվանդացած յերեխային պես է անմիջապես ցուլց տալ բժշկին:

Լուծը ծանր հիվանդութուն է, նա կարող է յերեխային 3 որում սպանել: Թանգ է յուրաքանչյուր բուհեն, պետք է կարողանալ յերեխային ոգնել մինչև բժշկի նայելը:

Առաջին ոգնությունը լուծի ժամանակ—հանգիստ տալ ստամոքսին ու աղիքներին: Մենք գիտենք, վոր մարսողական խողովակում մեծ աշխատանք է կատարվում կերակուրը մարսելու համար: Պետք է աղատել ստամոքսն ու աղիքներն աշխատանքից՝ զրկել յերեխային ուտելիքից, թողնել, վոր նա 6—12 ժամ բաղցած մնա:

Քաղցի ժամանակ յերեխային վոչ միայն կովի կաթ չպես է տալ, այլև կրծքով ել չպես է կերակրել. անհրաժեշտ է խմեցնել յեռացած սառը ջուր՝ առանց ռաւարի:

Զուրը պետք է տալ քիչ-քիչ, բայց հաճախ, այն հաշվով, վոր քաղցի ընթացքում յերեխան խմի վոչ պակաս քան յերկու բաժակ ջուր: Կարելի է խմեցնել ծծակով և գդալով, միայն թե յերեխան խմի: Ավելի լավ է ջուրը նախապես սառեցնել, նրա համար

յեռացրած ջուրը լցնում են լավ լվացած ջրամանի (գրաֆին), սափորի, կժի կամ շշի մեջ և դնում ոռոգի վրա կամ սառը (ջրհորի) ջրի մեջ: Պետք է հետևել, վոր այդ ժամանակ չեռացրած, հում ջուր պատահամբ չլցվի յեռացրածի մեջ:

Լուծով հիվանդացած յերեխային չպետք է գրկել: Նրան պետք է պառկեցնել մաքուր անկողնում, բանալ լուսամուտները, վորպեսզի հեշտ շնչի, կամ թե դուրս բերել մաքուր ոդ, ստվերի մեջ, ծածկելով ճանճերից: Յերեխային փաթաթել հորկավոր չե: Յեթե յերեխայի վոտքերը սառն են, պետք է տաքացնել ջեռոցով (գրելկա): Իբրև ջեռոց կարող է ծառայել տաք ջրով լցված և խցանով լավ փակած մաքուր շիշը: Զեռոցը պետք է դնել վերմակի վրայից: Յերեխայի մաշկը չափազանց քնքուշ և անզգուշության հետևանքով հեշտությամբ կարելի չե այրել ջեռոցով:

Քաղցից 12 ժամ անց պետք է քիչ-քիչ կեղակրել յերեխային:

Լավագույն սնունդը կրծքի կաթն է: Հիվանդ յերեխային կրծքի կաթը պետք է տալ վոչ կրծքից, այլ նախապես քամելով ու սառցնելով, գդալով՝ յուրաքանչյուր 2 ժամը մեկ անգամ, 2-ական թեյի գդալ:

Յեթե յերեխան կրծքից կտրված է, կանացի կաթը պետք է խնդրել ուրիշ կնոջից, կրծքով կերակրող առողջ մորից: Յուրաքանչյուր գիտակից մայր պետք է հասկանա, վոր կրծքի կաթը լավագույն դեղն է լուծի ժամանակ և այնպիսի փոքր քանակությամբ կրծքի կաթից, ինչպես $\frac{1}{4}$ —1 բաժակ կաթն է, հաճախ կախված է յերեխայի կյանքը, դրա համար վոչ մի կերակրող մայր չպետք է մերժի կրծքի կաթ տալ

հիվանդ յերեխայի համար: Յեթի կրծքի կաթ ճարելը չի հաջողվում, պետք է վերցնել յերեսը քաշած կտվի կաթ, խառնել նույն չափով յեռացրած ջրի հետ, լավ յեռացնել, սառցնել և տալ այնպես, ինչպես կրծքի կաթը:

Կաթով կերակրելու ընդմիջումներին պետք է առատորեն ջուր տալ, այնուհետև յերեխային անպայման ցույց տալ բժշկին և առանց նրա խորհրդի վռչիչ չանել:

Լողացնել յերեխային լուծի ժամանակ վոչ միայն կարելի է, այլև հարկավոր է: Լուծային կղանքը չափազանց ուռիչ է և կարող է արագորեն ծանր պառկելախոցեր առաջացնել, վորոնց բուժելն ավելի դժվար է, քան կանխելը: Բացի դրանից, պետք է հետևել, վոր յերեխան չպառկի թաց ու կեղտոտ վիճակում: Կեղտոտ շորերը չի կարելի գցել հատակին: Պետք է իսկույն ևեթ հավաքել ու մինչև լվանալը պահել փակ դուլի կամ բարի մեջ, այլապես ճանճերն այդ վարակը կփոխանցեն ուրիշ յերեխաների: Ամեն անգամ յերեխային լվանալուց և կեղտոտ շորերի հետ շփվելուց հետո պետք է խնամքով լվանալ ձեռքերը, այլապես կեղտոտ ձեռքերով կարելի է վարակել թե իրեն և թե ուրիշներին:

Ամառային մանկական լուծերի դեմ մղվող հաջող պայքարը—այդ պայքար է վոչ միայն մանկական հիվանդացումներն ու մահացություններն իջեցնելու, այլև պայքար է կոլտնտեսուհու աշխատանքի արտադրողականությունը բարձրացնելու, կոլտնտեսությունների տնտեսական-կազմակերպական ամրապնդման համար:

Կյանքի պայմանների բարելավման հետ միասին, վորքի մեջ ապրում են մեր յերեխաները, Խորհրդային Միության մեջ տարեցտարի պակասում են յերեխաների՝ վարակիչ հիվանդություններով հիվանդանալու և զրանցից մեռնելու դեպքերը: Սակայն մանկական վարակիչ հիվանդությունները, այդ թվում նաև աճառային լուծը, դեռևս տարածված են մեզ մոտ:

Առողջապահական բաժինների, հիվանդանոցների, բուժարանների, կոնսուլտացիաների և իրենց՝ աշխատավորների համառ աշխատանքով մենք կհասնենք այն բանին, վոր մեր յերկրում, հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրում, մանկական վարակիչ հիվանդություններ բոլորովին չլինեն:

Ռուսերենի 5-րդ, ուղղված հրատարակությունից
թարգմ. Ավ. Շաթիրյան

Պատ. խմբագիր՝ Լ. Խաբաթյան

Լեզվական խմբագիր՝ Հ. Պետրոսյան

Տեխ. խմբագիր՝ Լ. Ոհանյան

Սրբագրիչ՝ Գաբ. Հակոբյան

Կոնտրոլ սրբագրիչ՝ Ս. Շահբաղյան

Գլավլիտի լիազոր՝ Ղ—3629 Հրատ. № 4601

Պատվեր 417. Տիրաժ 3000.

Թուղթ. 72×105 Տպագիր. 2 մամ.

Մեկ մամ. 25,600 նշան. Հեղինակ. 1,20 մամ.

Հանձնված և արտադրության 27 ապրիլի 1938 թ.

Ստորագրված և տպագրության համար 20 մայիսի 1938 թ.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0038277

[064] ԴԵՆԸ 25 ԳՈՊ.

308

A $\frac{I}{4028}$

А. И. ДОБРОХОТОВА

Как уберечь детей

от

ЛЕТНИХ ПОНОСОВ

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1988

19407